

הרב יששכר דוב הופמן

מעורכי הקובץ

מנהגו של מרן מלכא זיע"א לזרוק פרוסת המוציא להמסובין

אליהם. וביד עובדיה (שם הערה כו) כתבנו בזה"ל: הבן איש חי (ש"ר פר' אמור אות יא) כתב: יזהר שלא יזרוק הפרוסה לפני המסובין אלא יניח לפניהם עד מקום שידו מגעת. ולא יתן הפרוסה ביד המסובין, דאין נותנים ביד אלא לאבל בר מינן, ועל כן בזה גם יזהר בבנים הקטנים, שלא יתן הפרוסה בידם, אלא יניח לפניהם והם נוטלים. עכ"ל.^א

בס"ד ג' מרחשון תשפ"ד יומא דהילולא של מרן מלכא זיע"א

בחיבורי עבודת עובדיה ח"א (שי"ל)
שלהי שנת תשע"ו, פרק כ'
עמ' רנג) כתבנו עפ"י עדותם של בני ביתו של מרן זצוק"ל שנהג להניח פרוסת המוציא ליד המסובים, או אצל היושב בסמוך לו כדי שיעבירם לשאר המסובים, אך לא נתן בידם ולא זרק

א. וידוע מ"ש המנח"א זצ"ל בנימוקי או"ח (סי' קס"ז אות ג) שהחזנה מלובלין זצ"ל לא הקפיד בזה "וכן בכל שארי הצדיקים ז"ל גאוני ארץ לא שמענו כלל ליזהר בזה..." וכן האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל (ספר זכור לאברהם ח"ב סי' כג אות פב) ואדמו"ר בעלזא (עי' בספר טהורים יקדשוה עמ' קמא אות מט) וכן האדמו"ר רבי יהודה הורוביץ מסטיטשין זצ"ל (ספר 'משמיה דר' תנחום' עמ' שלז) לא נזהרו בזה. וע"ע בשו"ת נשמת שבת ח"ב (סי' קפב). ולהגאון היח"ס נר"ו בספרו כנסת חיים (עמ' פז וק"ט).

ודעת הגר"ח זצ"ל שאין צריך להחמיר בזה עם קטנים, דלא כהבא"ח הנ"ל, ודעתו שרק הבוצע לא יתן הפרוסה ביד למסובים אולם שאר המסובים יכולין להעביר מיד ליד, עי' בספר 'אלא ד' אמות' (פל"ב סי"ח, ולהרה"ג יוסף משדי נר"ו בגליון 'אליבא דהלכתא' הוצאת אהבת שלום גליון מ"ט תשע"א, עמ' עה הערה 584), ולהגר"ב צ' מוצפי נר"ו בשיבת ציון ח"א (פ"א סי"ד). וע"ע מ"ש בזה בשו"ת ארחותין למדני ח"ז (סי' מב). וי"א שההקפדה היא בפרוסת המוציא דוקא ולא בשאר פרוסות שמוסרים בשעת הסעודה (עי' להגר"ש וואזנר זצ"ל בספר מבית לוי על יו"ד מהד"ב עמ' קמא אות ב, ובספר 'משנת ציון' הנד"מ להגר"צ כהן זצ"ל עמ' שלב). ועוד הוסיף הגר"ח זצ"ל "אין להוסיף על מה שמצינו בשו"ע ומותר למסור ביד הממוצע, והממוצע מותר למסור ביד האוכל" (הו"ד בספר 'כעץ שתול' – בעלזא' סוף עמ' מט). ובאם יש לנוהג כן בשבת שהרי אין אבלות בשבת, עי' לכף החיים (סי' קס"ז ס"ק קכ"ה), ולהגר"נ הכהן זצ"ל בשו"ת מעשה נסים ח"א (סי' קי"ד-קט"ו), ולהגר"ח זצ"ל בספר 'לבנימין אמור' עמ' כו). והגר"י לעבאוויטש זצ"ל אב"ד קאפיש בספרו משנת יעקב ח"א (סי' כא) וח"ב (עמ' מח) ר"ל שדין זה

אסור להשליכה, שדוחה אותה ממנו דרך בזיון. משא"כ כשזורקה כדי שיקבלו אותה המסובין, אין בזה בזיון כלל (ספר שיעורי מרן הגרי"ש עמ"ס ברכות עמ' תקעב). וע"ע לחתנו הגרי"ז שליט"א בספרו חשוקי חמד עמ"ס ברכות (עמ' דש), ולחב"נ הרה"ג רי"א שטסמן נר"ו בספרו עץ השדה (פרק יח הערה ז).

וכעת (פורים תשע"ו) ראיתי בספר מגן אבות הכולל מנהגי מרוקו להרה"ג מרדכי לבהר נר"ו (מהד' תשע"ד עמ' קצ) שכתב, שבהרבה משפחות נהגו שהבוצע על הלחם אינו נותן הלחם מיד ליד אלא זורק הפת למסובין. ובמקור אבות (שם הערה 168) כתב שכן נהגו בהרבה מקהילות המערב. והביא מש"כ בשו"ת התעוררות תשובה הנ"ל, ומול סוף כתב: "וראיתי מובא שכך היה נוהג הדברי חיים". ונראה שכוונתו לדברי חיים מצאנז, אולם אחר החיפוש בספרים המלקטים הנהגותיו של הדברי חיים מצאנז לא מצאתי מאומה בענין זה.

ובשו"ע (סי' קעא ס"א) נפסק שאין זורקין הפת משום בזיון אוכלים. ע"ש. וכן הקפיד בזה הבבא סאלי זצ"ל שלא לזרוק למסובים את פרוסת המוציא אלא היה רומז למישהו מאמצע השולחן שיניח לפניו את הפרוסה (ספר ישראל סבא קדישא עמ' 226).

ידידע שהכתב סופר זצ"ל נהג לזרוק הלחם למסובים (כ"כ בנו בשו"ת התעוררות תשובה סי' קלב, הו"ד בספר מנהגי רבותינו והליכותיהם עמ' קמה), וטעמו כי המאכל דומה לקרבן, ופרוסת המוציא שהבעלים אוכלים הוא בבחינת אימורים, ומצות הקטרה היא בזריקה, כדאיתא ברמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ב הי"ג), לכן פרוסת המוציא שהיא בחינת אימורים זורק אותה, ומי שמכוין ע"ד כן אין בזה משום ביזוי אוכלים ואדרבה זה כבודו ותפארתו. ע"ש.²

ורבינו הגרי"ש אלישיב זצ"ל הסביר דאפשר משום דס"ל להכתב סופר דדוקא כשרוצה לסלקה מכאן,

הוא רק שאין נותנים הפרוסה לתוך ידי המסובין כמו שעושים לאבל, אך אם פושט ידו לקחת את הפרוסה אין בזה חשש. ע"ש.

ב. ומש"כ הגר"מ גרוס נר"ו בספרו אגרתא דחדוותא חלק כ"ג עמ' קלה: "אמנם בשו"ת התעוררות תשובה כתב שאביו החת"ס זי"ע נהג לזרוק הלחם משנה למסובים", הוא ט"ס וצ"ל הכת"ס. וכן כתב הגר"מ קארפ נר"ו בספרו הלכות יום ביום על ברכות ח"א (עמ' תקיב אות יג) שכן נהג החת"ס וצ"ל הכת"ס. וכן מ"ש בס' 'הנהגות קבליות בשבת' (עמ' 53 בהערה 40) ובספרו 'סדר יומו של מקובל' (עמ' 101 הערה 551) "ר' משה סופר, התעוררות תשובה סי' קעח ט"ס. וע"ע היטב מש"כ הרה"ג יו"ט ליפמאן נר"ו בקובץ אוצרות הסופר – שנת תשע"ב גליון כ"ב (עמ' רמה אות ב).

בספר מבאר השבת ח"ג עמ' שט-שי, ובספר מגן אבות עמ' רטו) לאחד ששאל על הנהגת אביו האדמו"ר רבי שלמה זצ"ל לזרוק פרוסות הפת שהוא לכאורה נגד ההלכה דקי"ל שאין לזרוק פת משום ביזוי אוכלין. והשיב לו לעיין בשו"ת התעוררות תשובה הנ"ל שמיישב מנהג אביו הכתב סופר בזה. והוסיף רבי נפתלי זצ"ל וכתב שכל מנהגי אביו זצ"ל מקורם טהור מבית אבותיו הגאונים הקדושים בעל דברי חיים מצאנז ובעל זרע קודש מראפשיץ, אשר בודאי לא נטו זיו כל שהוא מההלכה. ע"ש. עכ"ל בעבודת עובדיה.

ובמילואים (שם עמ' שעו) כתבנו בזה"ל: ע"ע להרה"ג פרץ חירארי נר"ו, בנו של הגאון מהר"ש חירארי זצ"ל, בשו"ת פרי האבא (או"ח סי' יב), שהאר"ך והרחיב בעניין זריקת פרוסת המוציא, והעלה לאסור איסור שאין לזרוק פת כלל ועיקר, וכן אין לזרוק את פרוסת המוציא למסובין, משום ביזוי אוכלין, ביזוי מצוה ומשום בזיון מקבל הפרוסה. והמבטל מנהג זה נשכר. ע"ש. רק מה שכתב בעמ' קנב (ד"ה ואברא) שלא מצא מי שכתב

ונ"ל שהרב הנ"ל ראה מש"כ בספר פסקי תשובות (סימן קעא אות ב ציון 17-19) שכתב שהגר"ח צאנזער מיקל לזרוק. וחשב שכוונתו להדברי חיים מצאנז, אבל זה אינו, אלא כוונתו להגאון רבי חיים צאנזער מבראד שכתב כן בהגותיו לשו"ע שם. ובנוסף למש"כ שכן נהגו בהרבה קהילות במרוקו, כ"כ הרה"ג ר' דניאל רקח שליט"א אב"ד בשיקאגו (ארה"ב), שכן נהגו בכמה משפחות בתוניס', שהבעל זורק את פרוסת המוציא למסובין (הו"ד בספר עלי הדס מהד"ב עמ' 326). ברם, יש לציין שבשאר ספרים המלקטים מנהגי מערב הפנימי לא כתבו כן אלא להיפך, שנהגו להניח פרוסת המוציא על השלחן וכל אחד נוטל את חלקו, ע"י בספר נתיבות המערב (עמ' נו אות ז, עמ' עח אות סט), ספר משלחן אבותינו (עמ' 132 אות לג). וכן הקפיד בזה הבבא סאלי כנ"ל, שלא לזרוק הפת.

ברם, האדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זצ"ל נהג לזרוק מעט פרוסת המוציא אל המסובין (ספר מגן אבות עמ' ריד). וכתב בנו האדמו"ר רבי נפתלי הלברשטאם זצ"ל במכתב (הו"ד

ג. אולם בספר 'מורשת אבות' הכולל מנהגי תוניסיה (בעמ' נט,פז,שמג) לא הזכיר שנהגו לזרוק פרוסת המוציא. ואודות מנהג תימן ע"י בשו"ע המקוצר ח"א (סי' כח סי"ב) ובס' תשובות הרב יוסף קאפה (עמ' 145).

ד. וע"ע מה שכתבו בזה בספר 'נהג ולך' להרה"ג ראובן וובשת נר"ו (מהד' תשפ"א סי' ח' עמ' לג) ולהרה"ג דוד כהן נר"ו בקובץ 'שואל ומשיב' ח"ה (סי' ל), והרה"ג יואל סג"ל ווייס נר"ו מח"ס פקודת הלוי על הל' שבת בקובץ 'תפארת שבתפארת - ספינקא' ח"ה (סוף עמ' תרלו והלאה), וע"ע בשו"ת משפטי שלמה שרגא (סו"ס ו).

למסובים בשבת, והיו חלקם יושבים במקום מרוחק ממנו, היה נהג להקל לזרוק אליהם את הפת מעל השלחן, באופן שאין לחוש שמא תיפול אל הארץ, וגם לא היתה זריקה ממש אלא היה מגלגל אליהם את הפת מעל השלחן באופן שאין כאן בזיון לפת". וכ"כ הראש"ל הגר"י יוסף נר"ו בספרו ילקו"י (כ"א ח"ג מהד' תשע"ב, סי' רע"ב עמ' תתלג) שכתב: "וכן ראיתי מעשה רב למרן אאמו"ר, שבחגים רבים מסובים מסביב לשלחן, ואינו יכול להגיע אליהם להביא בפניהם את פרוסת הפת בעת בציעת הפת, ומשליך הפת בפניהם קצת בדרך זריקה על השלחן..."

ושוב דברתי עם בני ביתו של מרן מלכא זצ"ל וחזרו ושנו מה שאמרו לי לפני שנים שלא זכרו שמרן היה זורק פרוסת המוציא, רק היה נוהג כמו שכתבנו למעלה. מכל מקום ברור מעדותם של בניו עליונים למעלה נר"ו ומספר גדולה שימושה הנ"ל שלפעמים מרן היה אכן זורק פרוסת המוציא.

וכן מצאתי לשני צאצאי שבט הסופר ה"ה הגאון רבי יוחנן סופר זצ"ל אב"ד ערלוי שנהג ל"זרוק פרוסת המוציא להמסובים" (ספר הליכות והנהגות אמרי סופר ח"א עמ' שכה אות פג). והשני בדומה לו הגאון רבי שמואל עהרענפעלד זצ"ל אב"ד מאטערסדארף ור"י חתן סופר "היה זורק לכל המסובין פרוסת המוציא" (קונטרס "הליכות

לנהוג כן, אשתמיטתיה מש"כ בשו"ת התעוררות תשובה (סי' קלב) ועוד. עכ"ל.

ושוב בשנת תשע"ז יצא לאור הספר 'נתיבות שמחה' חלק ב' כולל הנהגות מור אביו הגר"ש חירארי זצ"ל ושם (עמ' מה) כתב נכדו "שלא היה זורק הלחם אפילו זריקה מועטת למסובין".

וכעת (תשרי תשפ"ד) ראיתי בספר הנד"מ "גדולה שימושה" (עמ' 318) שכתב: "אני זוכר איך היה נוהג מרן תמיד בסעודות השבת, לזרוק חתיכות חלה לעבר כל המסובים, שהיו להוטים לקבל זאת מידיו. ואף היה משליך את חתיכות הלחם עד לעבר השני של השלחן! באחת הפעמים שאלתי את מרן: למה כבודו זורק את הלחם לעבר המסובים, האם זה לא קצת ביזיון ללחם? והשיב לי אז מרן: להיפך! זה מראה חיבה ללחם, שכולם מצפים לחתיכה מהלחם של סעודת השבת, כמו שזורקים לעברם יהלומים! נראה לך שזה ביזיון ללחם?! זה כבוד ללחם! תראה איך הם מחכים לזה! ועוד, הוסיף מרן ואמר שנתנית לחם מיד ליד, הוא מנהג אבלים (שו"ע סי' קס"ז סי"ח). עכ"ל.

וכיו"ב כתב בניו של מרן זצ"ל ה"ה הגר"ד יוסף נר"ו בספרו "ארחות מרן" ח"ב (עמ' תקלא) "כשהיה מחלק פרוסת "המוציא"

להטיל הפת דרך הושטה בהעברת איזה טפחים באויר ליכא ענין בזיון ונראה שאין קפידא" (קובץ הלכות שבת ח"א עמ' תקמ הערה מח, והו"ד גם בספר "שמחת השבת" עמ' רה). וע"ע בספר מגן אבות – לבהר הנ"ל (עמ' תסו) שכתב הרב משה נהון נר"ו רב דק"ק 'אור ספרד' (במונטריאל, קנדה) "מנהג הרבה משפחות בעיר טאנכיר (טנג'יר-צפון מרוקו) לזרוק פרוסת המוציא למסובין". וכן נהוג אצל יהודי פרס (עי' בספר הנהגות קבליות בשבת עמ' 53 הערה 40).

ומ"ש הרה"ג אביגדור ברגר נר"ו בקונטרס "מנהגי בציעת לחם משנה" (עמ' כג הערה עח) "וכן שמעתי שנוהג הגר"ש אלישיב שליט"א [לזרוק פרוסת המוציא]". ע"ש. לא נ"ל שדייק בזה, הגם שהבאנו לעיל שרבנו הגר"ש אלישיב זצ"ל נתן טעם לשבח להנהגת הכת"ס מ"מ עיין לו בספר "הערות" עמ"ס ברכות (דף נ:), שאחר שהזכיר דברי הרב התעוררות תשובה אמר "ולמעשה אין לנהוג כן מטעם הנ"ל", וכן המעיין בספרי המלקטים הנהגותיו בקדש לא הזכירו שנהג כן.

ושוב מצאתי לעוד חד מן צאצאי הכת"ס ה"ה הג"ר עקיבא לודמיר נר"ו אב"ד חשב סופר-פרעשבורג בספרו 'עקבי סופר' (סו"פ ויקרא, עמ' מח) אחר שהבי"ד ק"ז זצ"ל בהתעוררות תשובה הנ"ל כתב, שבעין זה מצא לזקנו בשו"ת כתב

והנהגות שם משמואל" עמ' י אות כח). וכך נהגו הגר"א מימון זצ"ל בעל שו"ת לב חנון (עדות תלמידו הגר"ז פרץ נר"ו), הגר"ד משאש זצ"ל (עדות תלמידו הגר"י רביב נר"ו), מוח"ז הגה"ק בבא מאיר זצ"ל (עדות נכדו הרה"ג ישעיה קריספין נר"ו ודלא כהנהגת אביו בבא סאלי זיע"א הנ"ל), וכן ראיתי לכמה מבניו של בבא מאיר זצ"ל שנוהגים לזרוק פרוסת המוציא להמסובים. והעיד לי הג"ר עזריאל מנצור שליט"א ר"י שובי נפשי על אביו זצ"ל ורבותיו: מהרי"ץ, מהר"א ברזאני, מהר"ש קצין זכרונם לברכה, שנהגו גם לזרוק פרוסת המוציא בזריקה עדינה לא של זלזול. וכן רבותינו לבית בריסק לא חששו לזרוק הפרוסות למסובים (עי' 'זמירות שבת בריסק' להרה"ג צבי יברוב נר"ו עמ' 20 הערה ה), וע"ע להרה"ג דוד דוב מייזליש נר"ו בספרו "שלחן השבת" (מהד"ק עמ' רסד, מהד"ב עמ' רצז) שהעיד "הרבה גדולי ישראל נהגו לזרוק את פרוסת המוציא אל המסובים בריחוק מקום..."

ויבלח"א הגאון האדיר רבי אליהו דוב וואכטפויגעל שליט"א

"בחלוקת החלות זרק החלות למסובים" (עדות תלמידו הו"ד בספר 'שיעורי עץ ארז' עמ"ס סוכה לנין הכת"ס ה"ה הגרא"י סג"ל דייטש נר"ו, עמ' קפז). הגר"ש קמנצקי שליט"א העלה "דמסתברא דזהו בזריקה ממש דשייך בו ענין בזיון, אבל במה שנהוג עלמא

הלבוש (סי' קס"ז סי"ד) שכתב, דאינו כבוד למקבל הפרוסה שיתן לו דרך זריקה, יסכים דאם ה"זורק" הוא מגדולי ומצדיקי ישראל כבוד גדול הוא בשביל המקבל.

ודרך אגב, מ"ש הרה"ג ציון קדוש נר"ו בספרו אור לישרים ח"ב (עמ' מז) שסיפר לו ידידו שהוזמן בחג הסוכות לאחד "מהצדיקים" שטרם נתפרסם, וכשחילק פת המוציא למסובין זרק את הפת ואמר ידידו שכיון שעבר על מה שנפסק בשו"ע הנ"ל שאין זורקין את הפת וכו' אין זה אלא מאחו עיניים ואחר ט"ו שנים אכן נודע הדבר ונתפרסם קלוננו של אותו "צדיק". עכ"ד. ואולי כאן "הצדיק" זרק הלחם בכח גדול כמו שזורקין כדור דרך בזיון ללחם (עי' תענית כד:?) וברוך היודע.

ואסיים לומר בדרך רמז בנותן טעם לאלו שנהגו לזרוק פרוסת המוציא להמסובין. היות שהלחם משנה בשבת היא זכר למן (גמ' שבת קיז:): ואצל המן כתיב (בשלח טז, ד) "ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" שהוא כעין זריקה מאת הבורא יתברך שמו, ואיתא בחז"ל (ילקוט שמעוני בשלח רמז רנח) שפשטו ידיהן והמן יורד לתוך ידיהן לכן זכר לנס הבוצע זורק לתוך ידו של המקבל.

סופר (או"ח סי' לג) בתשו' לאחיו הג"ר יוזפא ז"ל, ובתוך דבריו (ד"ה ולא ידעתי) הביא דברי המג"א (סי' קע"א סק"א) דכל שיש בו לטובת והנאת אדם, ליכא משום ביוזי אוכלים, ומותר לזלף יין ע"ג קרקע כל שלהנאתו. ע"ש. וממילא בנ"ד, זריקת פרוסה חלה למסובין, דיש בו טעם הגון שהיא זכר לאימורים, אם כן זהו כבוד הפת, ומשלחן גבוה קזכי ליה, ואין בו משום חשש ביוזי אוכלים. עכ"ד.

המורם מן האמור דהן אמת שרוב פוסקים ס"ל דאסור לזרוק לחם אפי' אם אין חשש שימאס, דלא כהגר"ח צאנזר הנ"ל. ולגבי פרוסת המוציא י"א שיש עוד איסור של בזיון מצוה כמ"ש במשנ"ב (סי' קס"ז ס"ק פח). מ"מ נלע"ד דיש לחלק בין זריקה כעין שזורקים כמשחק בכדור דהוי דרך זלזול, לבין זריקה מועטת שלא כדרך זריקה הרגילה דאין בזה ממש חשש בזיון ללחם ובפרט כשהיא ע"ג שולחן (וגם ניכרת כוונתו שרוצה להעביר ליושבים בריחוק ממנו). וע"ע להרה"ג משה יצחק פארהאנד נר"ו בספרו ברכת השם (סי' סכ"א ס"ק פה). **ואכן**, המקבל פרוסת מגדולי וצדיקי ישראל דרך "זריקה", פשוט שזהו כבודו של המקבל וזו כבודה של הפת. וכמו שאמר מרן מלכא זיע"א שזה כמו שמקבלים יהלומים! וי"ל דאף

ה. וע"ע בילקוט שמעוני (בהעלתך רמז תשלה) ובספרי (שם יא, ח-ט) ובמגדים חדשים (בשלח, עמ' שצז).